

Wawrzyniec Czubak, Arkadiusz Sadowski

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

**CZYNNIKI DETERMINUJĄCE
WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW UE
W RAMACH DZIAŁANIA 6 PROW
„DOSTOSOWANIE GOSPODARSTW ROLNYCH
DO STANDARDÓW UNII EUROPEJSKIEJ”**

Streszczenie: Celem pracy było zdefiniowanie czynników, jakie wpływały na podjęcie przez rolników inwestycji finansowanych w ramach działania 6 PROW. Jednym z ważniejszych impulsów była chęć dostosowania gospodarstw do standardów produkcji, a to ma zapewne związek z uzyskaniem w ten sposób możliwości dalszego korzystania z innych form wsparcia w ramach polityki rolnej. Badane gospodarstwa były większe od przeciętnych w kraju czy regionie, stąd należy się spodziewać, że w kolejnych latach będą one dominowały wśród beneficjentów działań pomocowych, co spowoduje wyraźną koncentrację całości funduszy kierowanych do rolnictwa.

Słowa kluczowe: PROW, fundusze UE, standardy unijne

1. Wstęp

Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej od początku swego funkcjonowania podlega ewolucji, dostosowując się do bieżących potrzeb i uwarunkowań rynkowych oraz politycznych. Po osiągnięciu przez państwa członkowskie samowystarczalności żywnościowej, coraz większą uwagę zaczęto skupiać na zagadnieniach jakościowych, rozumianych zarówno jako oddziaływanie produkcji na środowisko przyrodnicze, jak również bezpieczeństwo zdrowotne produktów rolniczych i spożywczych. Jednym z narzędzi realizacji polityki w tym zakresie było opracowanie szeregu norm, których spełnienie warunkowało możliwość korzystania z finansowego wsparcia UE. Dostosowanie się gospodarstw do niektórych standardów związane było z koniecznością przeprowadzenia inwestycji. Polska należy do krajów, które jako jedno z ostatnich przystąpiły do Unii Europejskiej, stąd zdecydowana większość gospodarstw nie była w wielu aspektach dostosowana do obowiązujących norm. Dlatego też w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006 (PROW) jedno z działań przeznaczone było na sfinansowanie przed-

sięwzięć dostosowawczych. Dla gospodarstw rolnych oznaczało to dostęp do korzystania z funduszy strukturalnych nakierowanych na poprawę m.in. jakości produktów i procesów wytwarzania poprzez ochronę środowiska, higienę utrzymania i dobrostan zwierząt. Dla sektora rolnego były to (i nadal pozostają) elementy o tyle wrażliwe i pilne, że ich spełnienie będzie decydowało o możliwości korzystania z dopłat, dotacji i funduszy strukturalnych¹. Celem niniejszego artykułu jest określenie czynników wpływających na podjęcie przez rolników decyzji o przystąpieniu do działania 6 PROW oraz jego ocenę dokonaną przez beneficjentów.

2. Metodyka badań

Materiał badawczy stanowią wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 2007 i 2009 r. na terenie województwa wielkopolskiego wśród 263 gospodarstw rolnych. W celu określenia determinantów skłaniających rolników do podjęcia decyzji o przystąpieniu do programu wsparcia inwestycji w ramach działania 6 PROW w kwestionariuszu ankiety wymieniono czynniki zdefiniowane w oparciu o pilotażowe badania (tabela 1). Zastosowano sześciostopniową skalę porządkową, gdzie 1 to najniższa ocena – bardzo małe znaczenie danego elementu, a 6 to ocena najwyższa – największe znaczenie elementu. Procedura badawcza przeprowadzona została z wykorzystaniem analizy czynnikowej metodą składowych głównych z rotacją macierzy ładunków czynnikowych varimax znormalizowaną². Wykorzystano w tym celu moduł programu Statistica. Funkcja deskryptywna zastosowywanego podejścia sprostowała się do grupowania czynników, które zadecydowały o wyborze wsparcia realizacji inwestycji w ramach działania 6, przez wyodrębnienie nowych, wzajemnie niezależnych czynników głównych. Rozwiązanie w analizie czynnikowej polega na wyznaczeniu ładunków czynnikowych dla nowych czynników na podstawie wartości zmiennych pierwotnych, tak, aby maksymalnie wyeliminować wpływ czynników swoistych na rzecz czynników wspólnych. Przesłanką uzasadniającą celowość zastosowania tej metody w rozwiązaniu problemu, była możliwość wskazania podobieństwa w ocenach wpływu poszczególnych elementów na podjęcie decyzji o korzystaniu z działania 6 PROW.

W kolejnym etapie badań pogrupowano gospodarstwa z wykorzystaniem metod taksonomicznych. Analiza skupień (z użyciem metody Warda) posłużyła do wyliczenia liczby skupień, a w dalszej procedurze grupowano podmioty metodą k-średnich³.

¹ *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.

² A. Stanisławski, *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny*, t. 3: *Analizy wielowymiarowe*, StatSoft Polska, Kraków 2007, s. 113–234.

³ Tamże.

3. Ogólna charakterystyka badanej grupy rolników

Badane podmioty, beneficjenci działania 6 PROW 2004–2006, należą do gospodarstw relatywnie dużych oraz prowadzących produkcję towarową, nie są więc typowe dla polskiego rolnictwa⁴. Zostało to potwierdzone w badanej populacji, gdzie średnia wielkość gospodarstwa to ponad 35 ha, a średnioroczna wartość produkcji sprzedanej wynosiła niemal 200 tys. zł. Prowadzone są przy tym przez stosunkowo młodych – średnio 44 lata, lecz doświadczonych kierowników prowadzących gospodarstwa od ponad 18 lat. O wyższej niż przeciętna aktywności beneficjentów świadczy również fakt, że około połowa (131 gospodarstw) dzierżawiła użytki rolne od innych rolników, a dzierżawa stanowiła średnio ponad 60% powierzchni użytków rolnych.

4. Wyniki analizy

Pierwszym etapem badań było grupowanie czynników, które zdecydowały o korzystaniu z działania 6. W wyniku przeprowadzonej analizy czynnikowej ze zbioru trzynastu zmiennych otrzymano 5 nowych czynników. Jednak dwa z nich zawierały po jednej ze zmiennych pierwotnych o ładunkach czynnikowych powyżej 0,7, dlatego procedura obliczeniowa została powtórzona ze zredukowaną liczbą czynników do maksymalnie trzech (tabela 1).

Niemal połowę wariacji elementów decydujących o wyborze działania 6 objaśniało siedem zmiennych zgrupowanych w trzy nowe czynniki. Pierwszy z nich związany jest z rozwojem gospodarstwa rolnego, a więc zamiarem poprawy jego konkurencyjności, zwiększeniem skali produkcji i innowacyjności. O ile programowe założenia działania 6 PROW nie dotyczą wprost realizacji takich właśnie celów, to spełnienie podstawowych standardów warunkowało możliwość korzystania z innych form wsparcia w ramach polityki rolnej, przez co w dłuższej perspektywie zwiększało rynkową pozycję podmiotu. Uzyskane wyniki dowodzą, że rolnicy mieli świadomość założeń programu, ponieważ z analizy zebranego materiału wynika, że średnia wartość ocen dla tych trzech elementów wyniosła 3,9. Oznacza to, że możliwość i chęć podniesienia konkurencyjności gospodarstwa była dla rolników istotna, lecz nie najważniejsza. Znacznie ważniejszym impulsem w podejmowaniu decyzji była potrzeba dostosowania gospodarstwa do wymogów zdrowotnych i środowiskowych. Średnia wartość ocen każdego z tych elementów wynosiła 4,9 i były to najwyżej oceniane czynniki. Potwierdza to wcześniej wspomnianą wiedzę i świadomość beneficjentów w stosunku do założeń programu. Ostatnią grupę zmiennych tworzyły: posiadana wiedza na temat funduszy UE oraz umiejętność

⁴ J.S. Zegar, *Struktura polskiego rolnictwa rodzinnego pod koniec pierwszej dekady XXI wieku*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.

Tabela 1. Wyniki grupowania czynników, które zadecydowały o wyborze wsparcia realizacji inwestycji w ramach działania 6

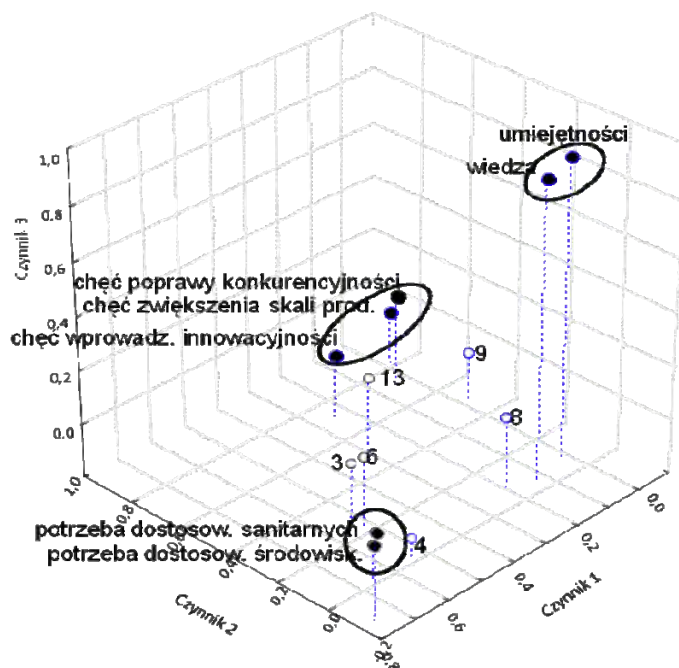
Zmienne Nazwa	Ładunki czynnikowe			Średnie oceny*
	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3	
Posiadane umiejętności i wiedza związane z pozyskiwaniem środków zewnętrznych	0,082802	0,013528	0,909296	3,3
Posiadana wiedza na temat środków unijnych	0,047315	0,123812	0,905036	3,6
Potrzeby inwestycyjne gospodarstwa	0,289895	0,514550	0,008644	4,7
Brak wystarczających środków własnych na realizację potrzebnych inwestycji	0,027077	0,535177	-0,129210	4,9
Potrzeba dostosowania gospodarstwa do wymogów sanitarnych	-0,123950	0,761092	0,131197	4,9
Potrzeba podniesienia wymogów jakościowych produktów	0,235068	0,518415	0,062608	4,1
Potrzeba dostosowania gospodarstwa do wymogów środowiskowych	-0,106376	0,749532	0,064485	4,9
Łatwość procedur związanych z pozyskaniem środków unijnych	0,087499	0,191997	0,062656	3,1
Wykorzystanie doświadczeń innych gospodarstw	0,508583	-0,028343	-0,020600	3,3
Chęć poprawy konkurencyjności gospodarstwa	0,745172	0,022169	0,117370	4,2
Chęć zwiększenia skali produkcji	0,818900	-0,016995	0,008076	3,7
Chęć wprowadzenia innowacyjności do gospodarstwa	0,717898	0,240953	0,045091	3,8
Potrzeba realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju	0,509793	0,290642	0,079189	3,6
Udział w wyjaśnieniu całkowitej zmienności	0,187943	0,165960	0,131882	x

* Oceny w skali od 1 – najniższa do 6 – najwyższa.

Wytłuszczono wartości ładunków czynnikowych powyżej 0,70.

Źródło: badania własne; N = 263.

starania się o te środki. Niezwykle istotny w interpretacji tych czynników jest fakt, że średnie oceny były bardzo niskie i kształtowały się w granicach 3,5, a z całej grupy 13 zmiennych tylko łatwość procedur związanych z pozyskaniem środków unijnych była gorzej oceniana. Wynika z tego duża determinacja rolników w poprawie konkurencyjności prowadzonych podmiotów z wykorzystaniem funduszy UE. Beneficjenci działania 6 zdają sobie sprawę z niezbędności inwestycji poprawiających standardy środowiskowe i zdrowotne, stąd mimo (często) braku wiedzy i doświadczenia (badania dotyczyły pierwszego okresu wdrażania funduszy UE, czyli programu z lat 2004–2006) starają się o ich dofinansowanie z programów pomocowych UE. Warto podkreślić, że na takie postawy nakłada się fakt, że budowa urządzeń do gromadzenia nawozów naturalnych (płyt obornikowych i zbiorników na nawozy płynne) poprawia wprawdzie oddziaływanie na środowisko, lecz nie przyczynia się wprost do wzrostu skali produkcji czy poprawy jakości wytwarzanych wyrobów, a więc nie ma bezpośredniego wpływu na polepszenie kondycji ekonomicznej oraz pozycji konkurencyjnej inwestujących gospodarstw.

Rys. 1. Rozkład ocen czynników decydujących o wyborze działania 6

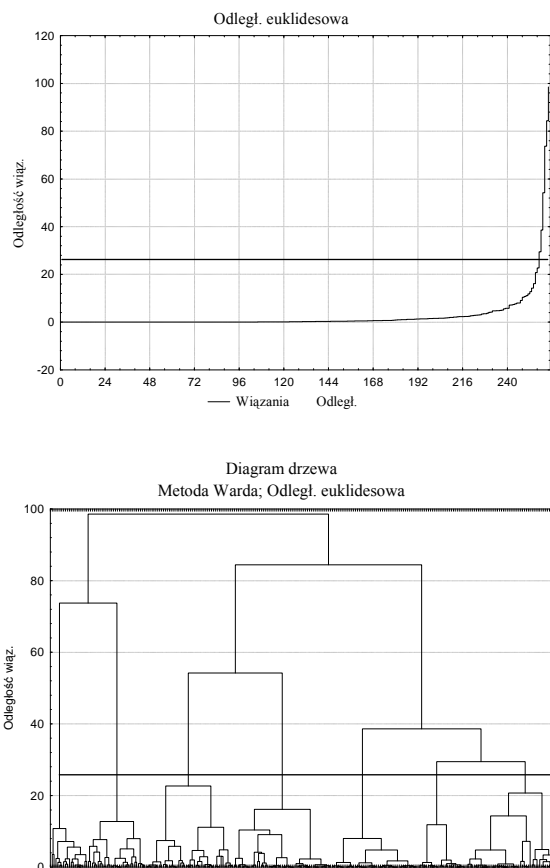
Źródło: tabela 1.

Analiza skupień i metoda k-średnich posłużyła do podziału zbioru badanych beneficjentów działania 6 na rozłączne podzbiory, gdzie miarą podobieństwa pomiędzy obiektami były cechy wdrażanego działania i jego ocena. Zmiennymi tymi były udzielone odpowiedzi na pytania kwestionariusza ankiety dotyczące:

- otrzymanej kwoty zwrotu z inwestycji (zł),
- ewentualnego podjęcia tych inwestycji bez dofinansowania z UE,
- korzystania z kredytu na realizację inwestycji,
- ocen funkcjonowania działania (1– bardzo źle, ..., 5 – bardzo dobrze),
- wpływu realizacja inwestycji na poprawę sytuacji gospodarstwa (1– zdecydowanie nie, ..., 5 – zdecydowanie tak).

Między zmiennymi nie występowała korelacja większa aniżeli (w wartościach bezwzględnych) 0,15. Ze względu na różne skale pomiarowe, zmienne zostały wystandaryzowane.

W pierwszym etapie wyznaczono liczbę grup w oparciu o analizę skupień z użyciem metody najmniejszej wariancji Warda. Przeprowadzone obliczenia (rysunek 2) wskazały na podział podmiotów na 7 grup.

Rys. 2. Obraz odległości wiązania i diagram drzewa kwalifikacyjnego

Źródło: obliczenia własne.

Następnie, przy znanej i zadanej liczbie skupień gospodarstwa rolne zostały zakwalifikowane do jednej z siedmiu grup (tabela 2).

Na podstawie wyników kwalifikacji gospodarstw do grup, analizie poddano różnicowanie cech grupujących, związanych z realizacją działania 6 w gospodarstwie, a także podstawowe charakterystyki podmiotów (tabela 2).

Wartości średnie kwoty zwrotu z inwestycji wskazują, że działania inwestycyjne o najmniejszej wartości realizowały gospodarstwa z grupy 1, a największe – w grupie 5. Można przy tym zauważyć, że wartość dofinansowania związana jest ściśle ze skalą produkcji, gdyż gospodarstwa grupy 1 charakteryzują się jedną z najmniejszych powierzchni i najniższą wartością sprzedaży, podczas gdy w przypadku grupy 5 oba te mierniki są najwyższe. Pozwala to stwierdzić, że znakomita część środków przeznaczonych na dofinansowanie inwestycji w gospodarstwach rolnych

zagospodarowana była przez podmioty i tak największe. Co prawda współczynnik korelacji wartości zwrotu z inwestycji i powierzchni oraz wartości sprzedaży nie był bardzo duży (odpowiednio 0,34 i 0,44), to istotny jest fakt, że średnie charakterystyki badanych podmiotów były znacznie większe od średnich dla gospodarstw w całym kraju czy też w Wielkopolsce.

Tabela 2. Wartości średnie oraz rozkład liczby odpowiedzi cech grupujących badane gospodarstwa rolne oraz ich charakterystyk

Wyszczególnienie		Grupa						
		1	2	3	4	5	6	7
Wartości średnie i rozkład (liczebności wystąpień) cech grupujących – charakteryzujących działanie 6								
Kwota zwrotu z inwestycji	wartość średnia (w tys. zł)	24,1	54,8	40,7	44,4	109,5	37,5	55,7
Podjęcie inwestycji bez dofinansowania z UE	tak	0	0	0	2	0	0	29
	nie	51	60	49	17	10	44	1
Korzystanie z kredytu	tak	0	0	0	19	0	0	0
	nie	51	60	49	0	10	44	30
Ocena funkcjonowania działania 6	bardzo źle	0	0	0	1	0	0	0
	źle	0	0	2	0	0	0	0
	średnio	0	0	47	5	2	21	8
	dobrze	51	47	0	12	8	22	20
	bardzo dobrze	0	13	0	1	0	1	2
Ocena wpływu działania 6 na poprawę sytuacji gospodarstwa	zdecydow. nie	0	0	0	0	0	2	0
	raczej nie	0	0	0	0	1	12	1
	trudno powiedzieć	0	1	0	4	1	30	5
	raczej tak	40	41	41	10	8	0	18
	zdecydow. tak	11	18	8	5	0	0	5
Wartości średnie cech charakteryzujących gospodarstwa rolne i właścicieli								
Wiek użytkownika/osoby kierującej	Średnia (w latach)	44	45	44	45	49	42	44
Powierzchnia użytków rolnych	wartość średnia (w ha)	27	37	30	31	110	25	45
Wartość rolniczej produkcji sprzedanej	wartość średnia (w tys. zł)	117,9	193,2	151,8	214,3	734,1	129,5	281,4

* Wszystkie rozkłady liczebności zostały poddane testom chi kwadrat Pearsona oraz wsp. kontyngencji i wykazały statystyczną istotność (na poziomie $\alpha = 0,05$) rozkładu, natomiast dla średnich wartości cech analiza wariancji wskazała na statystyczną istotność (na poziomie $\alpha = 0,05$) różnic wartości średnich między grupami.

W badaniach uwzględniono także takie cechy, jak: płeć i wykształcenie użytkownika/osoby kierującej oraz udział wartości produkcji zwierzęcej średniorocznej, wartość rolniczej produkcji sprzedanej w gospodarstwie rolnym, jednak: (i) test chi kwadrat Pearsona i wsp. kontyngencji (dla rozkładu cechy płeć i wykształcenie w 7 badanych grupach) wskazywały na niezależność rozkładów cech (na poziomie $\alpha = 0,05$), (ii) analiza wariancji (dla udziału prod. zwierzęcej w wartości produkcji sprzedanej) nie wykazała istotności różnic między średnimi.

Źródło: obliczenia własne; N = 263.

Inwestycje dostosowawcze związane są ze świadczeniem usług publicznych przez podmioty gospodarcze, nie dając przy tym znacznych efektów finansowych. Dlatego też kierownicy gospodarstw, kierując się typową dla biznesu optyką ekonomiczną⁵, w większości nie byłiby skłonni wykonać tego typu przedsięwzięć bez wsparcia zewnętrznego. Tylko w grupie 4 i przede wszystkim 7 znalazły się gospodarstwa, które dostosowałyby się do standardów UE, nawet bez uzyskania pomocy z działania 6. W stosunku do całej analizowanej populacji, są to jednak podmioty nieliczne, stanowiąc zaledwie nieco ponad 10% wszystkich badanych.

Podobnie jak inne działania pomocowe UE, także wsparcie dla inwestycji dostosowawczych polega na refinansowaniu wcześniej poniesionych wydatków, tak więc początkowo beneficjent musi przeznaczyć swoje środki na wykonanie przedsięwzięcia. Pomimo tego znaczna większość badanych podmiotów nie zdecydowała się na skorzystanie z kredytu komercyjnego (tzw. pomostowego). Z jednej strony świadczy to o relatywnie dobrej sytuacji płatniczej gospodarstw, które posiadały środki w wystarczającej wysokości, z drugiej natomiast o ich niechęci do zwiększania kosztów samej inwestycji o kwoty zapłaconych odsetek i prowizji bankowych. Podejście takie wydaje się być uzasadnione, szczególnie, że w ramach działania 6 pomoc polegała na zwrocie całości zryczałtowanych kosztów, stąd też wydatek własnych środków na prefinansowanie inwestycji nie ma w dłuższej perspektywie wpływu na równowagę finansową gospodarstwa. Jedynie gospodarstwa z grupy 4 skorzystały z kredytu bankowego w ramach realizacji przedsięwzięć dostosowawczych. Taka decyzja nie została jednak podjęta ze względu na szczególnie charakter samego przedsięwzięcia czy nietypowe cechy gospodarstw, bowiem kwota zwrotu, powierzchnia użytków rolnych, czy wiek kierownika nie są znacząco różne od wielkości występujących w innych grupach.

Zdecydowana większość ankietowanych rolników pozytywnie ocenia funkcjonowanie działania 6. Łącznie we wszystkich grupach odpowiedzi „bardzo dobrze” i „dobrze” udzieliło 177 respondentów. Tylko w jednym przypadku (grupa 4) ocena była bardzo negatywna, a w dwóch (grupa 3) – negatywna. Przyczyna tych ocen nie tkwiła jednak w specyfice inwestycji czy w charakterze gospodarstw, gdyż grupy, do których one należą nie wyróżniają się na tle innych żadnymi szczególnymi cechami pod względem wielkości zwrotu czy charakterystyk opisujących gospodarstwa. Można więc przypuszczać, iż na złą opinię o działaniu wpłynęły czynniki o charakterze indywidualnym. Pozytywne opinie wynikać mogły z kolei z relatywnie korzystnych warunków, oferowanych w ramach działania 6 PROW 2004–2006. Pomimo bowiem skomplikowanej dokumentacji⁶, jaką potencjalni beneficjenci mu-

⁵ A. Sadowski, *Gospodarstwa rolne w koncepcji polityki zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2009, no. 2 (12), s. 167–173.

⁶ W. Czubak, *Znaczenie czynników wpływających na korzystanie z funduszy rolnych UE*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 10, z. 3, Warszawa–Poznań–Lublin 2008, s. 97–102; M. Błażejowska, *Uwarunkowania absorpcji środków unijnych na obszarach wiejskich*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 8, z. 4, Warszawa–Poznań 2006, s. 51–53.

sieci wypełnić w celu otrzymania wsparcia oraz długiego okresu oczekiwania na zwrot środków, to jednak sam fakt sfinansowania całości kosztów inwestycyjnych stanowił istotny atut, podnoszący w oczach rolników atrakcyjność oferowanej formy pomocy. Poza tym korzystna ocena mogła być także spowodowana świadomością rolników, że dostosowanie gospodarstw do standardów UE w przyszłości może okazać się niezbędne w przypadku ubiegania się o inne formy wsparcia unijnego⁷.

Opinie rolników o wpływie działania 6 na poprawę sytuacji gospodarstwa należy także rozpatrywać w kontekście konieczności spełnienia norm warunkujących możliwość ubiegania się o inne, kolejne fundusze UE kierowane do rolnictwa. W większości grup na pytanie o możliwość poprawy sytuacji gospodarstwa poprzez realizację inwestycji w ramach działania 6 przeważają odpowiedzi „tak” i „zdecydowanie tak” (łącznie 205 na 265 wszystkich odpowiedzi). Wziąwszy pod uwagę charakter inwestycji dostosowawczych, które bezpośrednio nie wpływają na kondycję ekonomiczną podmiotów gospodarczych, powiązanie przez badanych respondentów skutków podejmowanych działań z poprawą sytuacji gospodarstwa dowodzi planów przyszłej aktywności w pozyskiwaniu kolejnych środków unijnych. Poza tym świadczy to też o znajomości zagadnień związanych ze Wspólną Polityką Rolną. Odpowiedzi „nie” i „zdecydowanie nie” udzielane były jedynie przez kierowników gospodarstw należących do grup 5, 6 i 7. Przy tym najwięcej, bo łącznie 14 negatywnych odpowiedzi udzielonych zostało w grupie 6, charakteryzującej się najniższą średnią powierzchnią oraz jedną z najniższych wartości sprzedaży. W pośredni sposób potwierdza to postawioną wcześniej diagnozę, że o wsparcie unijne, szczególnie o charakterze modernizacyjnym, ubiegają się głównie gospodarstwa silne, posiadające duży potencjał produkcyjny⁸. Jednocześnie w przypadku grupy 6 brak przełożenia działań dostosowawczych na poprawę sytuacji gospodarstw nie jest jednoznaczny z negatywną oceną samego działania. Wszyscy bowiem ankietowani rolnicy z tej grupy ocenili jego funkcjonowanie dobrze lub bardzo dobrze. W przypadku gospodarstw, które nie oczekują pozytywnego wpływu inwestycji dostosowujących do standardów UE na poprawę ich sytuacji, należy zastanowić się nad motywami, które skłoniły je do ich wykonania. Przede wszystkim należy zauważyć, iż mimo tego, że relatywnie (w stosunku do innych grup) są one najmniejsze, to jednak zaliczają się do gospodarstw towarowych, których potencjał produkcyjny jest dalece wyższy niż przeciętnie w kraju⁹. Stąd też można mniemać, iż ich kierownicy planowali utrzymanie się na rynku w kolejnych latach, a przedsięwzięcia dostosowujące do standardów unijnych traktowali jako element

⁷ A. Sadowski, *Aktywność wybranych gospodarstw rolniczych z Wielkopolski w korzystaniu z funduszy Unii Europejskiej*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2008, nr 2 (53), s. 61–60.

⁸ Tamże; W. Czubak, *Ocena funkcjonowania...*, dz. cyt., s. 77–82.

⁹ J.S. Zegar, *Struktura...*, dz. cyt.

docelowo niezbędny do prowadzenia produkcji rynkowej zgodnie z wymogami prawa. Mimo więc tego, że w momencie realizacji inwestycji posiadanie urządzeń do magazynowania nawozów naturalnych nie było obowiązkowe, to jednak istniały przesłanki do przewidywania, iż będzie ono wymagane w przyszłości. Dlatego też nawet gospodarstwa nieplanujące inwestycji modernizacyjnych i realizujące strategię zachowawczą decydowały się na dostosowanie do unijnych standardów środowiskowych i zdrowotnych. Nie można natomiast oczekiwać, że w tej grupie gospodarstw przesłanką decyzji o wykonaniu przedsięwzięć dostosowawczych były motywy prośrodowiskowe. Z jednej strony bowiem podmioty gospodarcze uwzględniają niemal wyłącznie czynniki ekonomiczne, z drugiej natomiast świadomość ekologiczna polskich rolników jest relatywnie niewielka¹⁰.

5. Podsumowanie

Wsparcie w zakresie dostosowania gospodarstw to standardów UE cieszyło się dużym zainteresowaniem polskich rolników¹¹. Z przeprowadzonej analizy wynika, że o środki w ramach działania 6 PROW 2004–2006 ubiegały się głównie gospodarstwa duże powierzchniowo i prowadzące produkcję towarową, kierowane przy tym przez osoby stosunkowo młode, lecz posiadające już doświadczenie. Potencjał produkcyjny, konieczność sprostania wymogom konkurencyjnym rynku oraz potencjalnie długa perspektywa prowadzenia gospodarstwa mogły stanowić istotne przesłanki do podjęcia inwestycji dostosowujących gospodarstwa do standardów unijnych. Czynnikiem decydującym o przystąpieniu do programu były przede wszystkim chęć poprawy konkurencyjności, dążenie do spełnienia wymogów zdrowotnych oraz środowiskowych. Czynniki te były na tyle silne, że zachęciły rolników do starania się o fundusze UE, mimo negatywnej oceny wymogów proceduralnych. Wykazano duże zróżnicowanie, zarówno samych badanych podmiotów jak i przeprowadzonych inwestycji. Zdecydowana większość kierowników analizowanych gospodarstw miała pozytywne zdanie zarówno o funkcjonowaniu samego działania 6, jak i jego wpływie na poprawę ich sytuacji. Pozytywna ocena dokonana została pomimo tego, że przeprowadzający inwestycje dostosowawcze rolnicy mieli świadomość mankamentów, z których najistotniejszy dotyczył skomplikowanej dokumentacji i procedur. Wziąwszy pod uwagę specyficzny charakter inwestycji mających na celu dostosowanie do standardów, gdzie wyraźna jest różnica celów politycznych (świadczanie swego rodzaju usług społecznych poprzez

¹⁰ A. Kłoczko-Gajewska, *Świadomość ekologiczna rolników*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 7, z. 4, Warszawa–Poznań 2005, s. 177–181.

¹¹ *Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, cz. 1, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

zmniejszenie negatywnego oddziaływania produkcji rolnej na środowisko) i mikroekonomicznych (spełnienie norm prawnych i możliwość dalszego ubiegania się o środki unijne mimo braku ekonomicznych efektów inwestycji), ważnym jest, że beneficjenci nabyli doświadczenie w pozyskiwaniu wsparcia ze strony UE, zarówno pod względem wymaganej dokumentacji, jak również znajomości otoczenia instytucjonalnego. Aspekt doświadczenia jest szczególnie istotny w kontekście czasu, kiedy przedsięwzięcia dostosowawcze były wykonywane, a więc pierwszych lat po objęciu polskiego rolnictwa regulacjami w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE. Zarówno bowiem samo spełnienie norm unijnych, jak i znajomość procedur może mieć istotny wpływ na efektywność ubiegania się o kolejne środki na rozwój i modernizację gospodarstw. Dodając do tego fakt, że badana grupa beneficjentów była znacznie większa (mierząc powierzchnię UE i wartość sprzedaży) od przeciętnych w kraju czy regionie, to można spodziewać się wysokiej koncentracji rozdysponowania środków pomocowych UE wokół podmiotów największych.

Literatura

1. Błażejowska M., *Uwarunkowania absorpcji środków unijnych na obszarach wiejskich*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 8, z. 4, Warszawa–Poznań 2006.
2. Czubak W., *Ocena funkcjonowania działania 6 „Dostosowanie gospodarstw do standardów Unii Europejskiej w ramach PROW 2004–2006”*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 9, z. 1, Warszawa–Poznań–Kraków 2007.
3. Czubak W., *Znaczenie czynników wpływających na korzystanie z funduszy rolnych UE*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 10, z. 3, Warszawa–Poznań–Lublin 2008.
4. Kłoczko-Gajewska A., *Świadomość ekologiczna rolników*, Roczniki Naukowe SERiA, t. 7, z. 4, Warszawa–Poznań 2005.
5. *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.
6. Sadowski A., *Aktywność wybranych gospodarstw rolniczych z Wielkopolski w korzystaniu z funduszy Unii Europejskiej*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2008, nr 2 (53).
7. Sadowski A., *Gospodarstwa rolne w koncepcji polityki zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2009, no. 2 (12).
8. Stanisław A., *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny*, t. 3: *Analizy Wielowymiarowe*, StatSoft Polska, Kraków 2007.
9. Zegar J.S., *Struktura polskiego rolnictwa rodzinnego pod koniec pierwszej dekady XXI wieku*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
10. *Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006*, cz. 1, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

**DETERMINANTS OF UTILISING MEASURE 6
“MEETING THE EU STANDARDS”
AS AN INSTRUMENT OF RURAL DEVELOPMENT PLAN (RDP)**

Summary: Defining the factors, which influenced farmers to undertake the investments within the Measure 6 RDP, was the main aim of the work. Farmers used investment funds despite the negative opinion about procedural requirements. The adapting of farms to the standards of the production was one of more important impulses. That gave the investment source for reaching EU production standards and, in this way, possibility of using additional forms of the support within the agricultural policy. The farm managers (in majority of surveyed farms) voiced a positive opinion both about functioning of the Measure 6 and about its influence on the improvement of farm's situation.